

Дуйсенова Маржан Молдакасымовнаның 6D011700 – «Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша «Сөз тіркестерін оқытуда қатысымдық құзыреттілікті қалыптастырудың ғылыми-әдістемелік негіздері (бастауыш сынып материалдары бойынша)» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына
АННОТАЦИЯ

Зерттеудің өзектілігі. Қазақстан Республикасындағы жалпы орта білім беру Тұжырымдамасында: «Қазақстан мектептеріндегі өзекті мәселелердің бірі - өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайда өмір сүруге дайын, айналасындағы шынайы өмірге белсенді қатынасын байқатып, оны жақсартуға ықпал ете алатын, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Осыған байланысты жеке тұлғаға қойылатын мынадай талаптар алдыңғы орынға шығады: креативтілік, белсенділік, әлеуметтілік жауапкершілік, ой-өрісінің кеңдігі, жоғары деңгейдегі сауаттылық, танымдық әрекетке қызығушылықтың арттырылуы», - деп ерекше аталып өткен. Білім беру жүйесін осындай заманауи талаптарға сай жетілдірудің басты бағыттарының бірі – бастауыш мектеп сатысынан бастап-ақ «Ұлы Дала Елі» идеясын жүзеге асыратын жас ұрпақтың бәсекелестікке бейімділігін дамытуға, тұлғалық-интеллектуалдық әлеуетін көтеруге басымдылық беру. Сондықтан қазіргі уақытта оқушының бойында елжандылық рухтың, мемлекетшілдік сананың, дара тұлғалық қабілеттердің іргетасы қаланатын бастауыш мектептегі оқу пәндерінің сапалық деңгейін көтеру міндеті назарға алынып отыр.

Оқушының қатысымдық құзыреттіліктерін қалыптастыру – білім беру жүйесінің осындай жаңа талабымен үйлесетін тетіктің бірі ғана емес, бірегейі. Сол себепті тілдік материалдарды, оның ішінде сөз тіркестерін оқыту үдерісінде баланың ойлау, сөйлеу дағдыларын дамытуға, өзін де, қоршаған ортасын да тануына жағдай тудыра отырып, өзгелермен ой бөлісуге, алған білімін күнделікті өмірде дұрыс қолдануға үйретудің маңыздылығы арта түсуде. Бастауыш сынып оқушыларының білімді мәдениеттің бір бөлшегі ретінде игеруі, сол арқылы тыңдау, сөйлеу, пікірлесу, оқу, жазу сауаттылығының мәнін саналы түрде түсінуі оның қатысымдық құзыреттіліктерін қалыптастырудың алғышарты болып саналады. Оқушыны сын тұрғысынан ойлауға, өзінің жасы мен деңгейіне сай алдына қойылған проблемаларды шешуде алынған ақпараттарға, жағдаятқа талдау жасауға, өздігінен жол таба білуге, айналасындағы адамдармен тіл табыса алуға үйретуге бағытталған оқу үдерісін ұйымдастыру арқылы білім сапасы көтеріледі, білімнің оқушы тұлғасын дамытудағы мәні артады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Нұрлы жол – Болашаққа бастар жол» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Ана тіліміз Мәңгілік Елімізбен бірге Мәңгілік тіл болды! Оны даудың тақырыбы емес, ұлттың ұйытқысы ете білгеніміз жөн», - деген пікірі мектепте ана тілі ретінде оқытылатын қазақ тілінің өміршең болуына қажетті жағдайларды оқушы

құзыреттіліктерін қалыптастырумен сабақтастықта шешудің қажеттігі мен көкейкестілігін танытады. Сондықтан бастауыш мектепте қазақ тілін әлеуметтік сұранысқа орай оқыту үдерісінде оқушылардың сөз тіркесіне қатысты тілдік және қатысымдық құзыреттіліктерін бірге қалыптастыру өзекті мәселеге айналып отыр.

Бастауыш мектепте сөз тіркестерін оқыту үдерісінде алған білімін оқушының өз ойын, тілегі мен пікірін білдіруде орынды, өз мақсатына сай қолдануға үйретудің біртұтас әдістемелік жүйесін жасау, инновациялық жолдарын анықтау мәселелері терең зерделеуді қажет етеді.

«Қазақ тілі» сабақтарында сөз тіркестерін оқыту үдерісінде оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі де осы күнге дейін арнайы зерттеу нысанына алынған жоқ. Оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін бастауыш мектептен бастап қалыптастыру жөнінде ғылыми негізделген арнайы әдістеменің жоқтығы салдарынан мектеп мұғалімдерінің де жаңа талапқа сай білім беру ісінде қиындықтар туындап отыр. Мектеп практикасы оқушылардың әлі де өз ой-пікірін ауызша, жазбаша тілде сауатты жеткізуде игерген білімдерін дұрыс қолдана алмайтындықтарын, мұғалімдер тарапынан теориялық білімді меңгерткенімен, оны тіл жұмсауда пайдалануға үйретуде олқылықтардың орын алып отырғанын көрсетеді. Осының салдарынан тілді оқыту жүйесінде бірқатар қайшылықтар орын алып отыр.

Зерттеу нысаны: Бастауыш мектептегі «Қазақ тілі» сабақтарында сөз тіркесін оқыту үдерісі.

Зерттеу пәні: Сөз тіркесін оқыту арқылы бастауыш сынып оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесі.

Зерттеу мақсаты: Сөз тіркесін оқыту үдерісінде бастауыш сынып оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың ғылыми-әдіснамалық негіздерін зерделеу, кіші жастағы оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың ерекшеліктерін сипаттау, әдістемесін жасап, оның тиімділігін эксперимент жүзінде дәйектеу.

Зерттеудің міндеттері:

- Зерттеу тақырыбына қатысты ғылыми еңбектерге талдау жасай отырып, сөз тіркесін оқыту үдерісінде бастауыш сынып оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың әдіснамалық негіздерін анықтау;

- сөз тіркесін оқытуда бастауыш сынып оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың қазіргі жайына талдау жасау: проблемалары мен бағыттарын анықтау;

- сөз тіркесін оқытуда бастауыш сынып оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың мазмұндық-құрылымдық моделін жасау;

- сөз тіркесін оқытуда бастауыш мектеп оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін интерактивтік әдістер мен инновациялық технологиялар негізінде қалыптастырудың әдістемесін жасау;

- ұсынылған әдістеменің тиімділігін тәжірибе жүзінде дәлелдеу.

Зерттеу болжамы: *Егер* сөз тіркесін оқытуда бастауыш мектеп оқушыларының қатысымдық құзыреттіліктерін қалыптастырудың ғылыми-әдіснамалық негіздері айқындалып, оны меңгерудің біртұтас әдістемесі жасалса, *онда* оқушылар қазақ тілінің сөз тіркесіне қатысты заңдылықтарын саналы меңгеріп, сол білімін тілдік қатынас кезінде еркін қолдануға, өз ойын орынды, дұрыс, жүйелі жеткізуге дағдыланады. **Өйткені** теориялық біліммен сабақтастырылған қатысымдық құзыреттіліктер ғана пәнді оқытудың сапалық деңгейін арттырып, оның заманауи талаптарға сай жетілдірілуін қамтамасыз етеді, білімнің оқушының тұлғалық-қатысымдық мәдениетін дамытуына мүмкіндік береді, оқушының нақты практикалық тәжірибені меңгеруін қамтамсыз етеді.

Жетекші идея: Жеке тұлғаның қатысымдық құзыреттілігін сөз тіркестерінің құрылымдық модельдері арқылы бастауыш мектептен бастап қалыптастыру нәтижесінде оқушылардың жеке тұлғалық қабілеттерін дамытуға, оқу-танымдық әрекеттерінің практикалық бағытын жандандыруға, білім мен тәрбиенің бірлігін тереңдетуге, оқушының тілдік қатынас мәдениетін жетілдіруге, білім беруді кешенді ұйымдастыруға, интегралды білім беруге қол жеткізіледі.

Зерттеудің әдіснамалық және теориялық негіздері: Зерттеудің әдіснамалық және теориялық негіздеріне философиядағы тұлға, тіл мен таным, тіл мен мәдениет, ұлттық құндылыққа қатысты; психологиядағы сөйлеу әрекеті теориясы, жас және психологиялық ерекшеліктер туралы қағидалар; лингвистикадағы сөз тіркесі мен тілдік қатынас теориясы; педагогика ғылымындағы антропоэзеттік бағыттар мен оқытудың заманауи талаптары; инновациялық технологиялар мен құзыреттіліктерді қалыптастыру жайлы теориялар мен жаңа бағыттар негізге алынды.

Зерттеу әдістері: Ғылыми зерттеу жұмысында баяндау, талдау, салыстыру, жүйелеу, нақтылау, ой қорыту, сын тұрғысынан ойлау технологиясы әдістері, ассоциациялық әдістер, бастауыш мектеп мұғалімдерінің озық тәжірибелерін талдау-жинақтау, қорыту, эксперимент нәтижелерін тексеріп жүйелеу, математикалық-статистикалық әдістер қолданылды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

- сөз тіркесін оқытуда бастауыш мектеп оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың әдіснамалық негіздері айқындалды;

- жас және психологиялық ерекшеліктеріне сай бастауыш мектеп оқушыларының қатысымдық құзыреттілігінің құраушы компоненттері анықталып, бұл құзыреттіліктің тұлға қалыптастырудағы мәні айқындалды;

- сөз тіркесін оқыту үдерісінде бастауыш сынып оқушыларының қатысымдық құзыреттіліктерін қалыптастырудың мазмұндық-құрылымдық моделі жасалды;

- сөз тіркесін оқытуда бастауыш мектеп оқушыларының қатысымдық құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған сөйлесім әрекетінің кешенді тапсырмалар жүйесі әзірленді;

- сөз тіркесін оқытуда бастауыш мектеп оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың тиімді әдістері мен оқыту технологиялары сараланды, жаттығулар мен мәтіндер жүйесі жасалды.

- сөз тіркесін оқыту үдерісінде қатысымдық құзыреттіліктері қалыптасқан бастауыш сынып оқушысының тілдік-тұлғалық моделі жасалды.

Зерттеудің теориялық маңызы: Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін қалыптастыруға байланысты алынған тұжырымдар мен қорытындылар қазақ тілін оқыту әдістемесін теориялық тұрғыдан толықтырады, сонымен қатар сабақта жаңа инновациялық технологияларды қолданудың қағидаларын айқындауға бағыт береді. Оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін қалыптастыру мәселесінде белгіленген ұстанымдар бастауыш мектепте қазақ тілінің тұлғалық-әрекеттік сипатын дамытуға игі әсер етеді. Зерттеудің теориялық нәтижелерін бастауыш мектеп мұғалімі мамандарын дайындайтын орта арнаулы және жоғары оқу орындарындағы қазақ тілін оқыту әдістемесі пәнінің білім мазмұнын жетілдіруде пайдалануға болады.

Зерттеудің практикалық маңызы: Зерттеу жұмысының нәтижелерінің тиімділігі педагогикалық эксперимент барысында дәлелденді. Сондықтан зерттеу жұмысындағы нәтижелерді жалып орта білім беретін мектептің бастауыш сатысында жұмыста ұсынылған тапсырмалар мен жаттығуларды, сабақ үлгілерін мектеп мұғалімдерінің күнделікті оқыту процесінде пайдалану арқылы «Қазақ тілі» пәнін оқытудың сапасын арттыруға мүмкіндік кеңейтіледі. Берілген әдіс-тәсілдер мен оқыту технологияларын мұғалімдер білімін жетілдіру институттарында оқылатын бастауыш сынып оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың әдістемесі бойынша арнайы курстарда, шеберлік сыныптарында қолдануға болады.

Эксперименттік база ретінде Оңтүстік Қазақстан облысы, Шымкент қаласындағы М.Жұмабаев атындағы №39, Түркістан қаласы, Абай атындағы №31 жалпы орта мектебі мен А.Үсенов ауылы, А.Үсенов атындағы орта мектеп пен орта білім беретін мектептер алынды.

Зерттеу үш кезеңде жүргізілді:

Бірінші кезеңде (2012-2013 ж.ж.) зерттеу жұмысының тақырыбы, зерттеу бағыттары анықталды, білім философиясы, лингвистика, педагогика, психология, әдістеме салалары бойынша еңбектер зерделенді. Нәтижесінде зерттеу ғылыми-әдіснамалық негіздері айқындалды, мақсат-міндеттері, пәні мен болжамы нақтыланды. Бастауыш мектепте қазақ тілі сабағында оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың жетекші идеясы белгіленді. Бастауыш мектепте оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың проблемаларын анықтау сипатындағы бақылау эксперименті материалдары түзілді.

Екінші кезеңде (2013-2014 ж.ж.) Тілді оқытудың қазіргі жайы мен оны жетілдірудің жаңа бағыттарын айқындау үшін ғылыми-әдістемелік әдебиеттер, озық тәжірбиелі мұғалімдер мен алдыңғы қатарлы әдіскерлердің жарияланымдарына, бастауыш мектепте «Қазақ тілі» пәнін оқытудың

стандарттары, оқу бағдарламалары мен оқулықтарына талдау жасалды. Оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың тиімді жолдары сараланды. Мектептерде бастауыш мектеп оқушыларының қатысымдық құзыреттілігін қалыптастыруға арналған оқыту эксперименті материалдары әзірленді: сөз тіркесін оқыту арқылы қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру мақсатындағы сөйлесім әрекеті компоненттері бойынша кешенді тапсырмалар, жаттығулар мен мәтіндер іріктеліп, сабақ жоспарлары жасалып, байқаудан өткізілді.

Үшінші кезеңде (2014-2015 ж.ж.) Қорытынды эксперимент сатысында ұсынылған әдістеменің тиімділігін анықтап, дәйектеу мақсатында қалыптастыру экспериментінің материалдары негізінде оқушылардың білім сапасы тексерілді, бақылау және эксперимент топтарындағы көрсеткіштер салыстырылды. Бастауыш мектепте қазақ тілі сабағында оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін қалыптастырудың тәжірибе материалдарына сүйеніп, эксперимент қорытындылары жасалды. Зерттеу тұжырымдары мен қорытындылары жүйеленіп, диссертация түрінде рәсімделді.

Қорғауға ұсынылатын тұжырымдар:

- «Қазақ тілі» пәнінде бастауыш мектептен бастап оқушылардың қатысымдық құзыреттілігін қалыптастыру ғылыми-әдіснамалық қағидаларға сай жүргізілген жағдайда теориялық білім мен қатысымдық дағдыларды өзара бірлікте жүзеге асыру мүмкіндігі артады. Сөз тіркесін оқыту үдерісінде бастауыш сынып оқушысының қатысымдық құзыреттіліктерін қалыптастыру – бастауыш білім беру жүйесін жаңартудың аса маңызды концептуалдық негізі болып саналады;

- «Қазақ тілі» пәнінде сөз тіркесін оқытуда қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру оқу әрекетінің маңызды құрылымдық бөлігі ретінде айқындалып, оқушының танымдық белсенділігін арттырудың құралы, сапалы білім мен біліктілікті дамытудың тетігі, оқушының дамуының көрсеткіші деп деп танылғанда оң нәтижелерге жетуге болады. Себебі қатысымдық құзыреттіліктерді қалыптастыру оқушыны дара тұлға ретінде дамытудың басты тетігі ретінде ұйымдастырылатын оқу әрекетінің субъективтік мәнін арттырады, білімнің қажеттігін сезіндіріп, оқытудың жекелік бағдарын кеңейтеді;

- бастауыш сынып оқушысының жас ерекшеліктеріне сай келетін қатысымдық құзыреттіліктердің компоненттері бірлікте қамтылып, оқыту үдерісі баланың өмірлік дағдыларын қалыптастыру бағытында ұйымдастырылуы шарт. Бастауыш сынып оқушысы игеруі тиіс қатысымдық құзыреттіліктің құрауыштары: тілдік, сөйлесімдік және лингво-мәдени құзыреттіліктер болып ажыратылады. Олар оқушының ана тілінде сауатты қарым-қатынас жасауы, ұғынысуы, өзгелермен түсінісуі, күнделікті өмірдегі түрлі жағдаяттарда тілдесім әрекеті арқылы әлеуметтенуі жүзеге асырылғанда қалыптасады;

- сөз тіркесін оқыту бастауыш сынып оқушыларының қатысымдық құзыреттіліктерін қалыптастырудың мазмұндық-құрылымдық моделіне сәйкес жүргізілген жағдайда оқушылардың логикалық ойлауын жетілдіріп,

дұрыс сөйлеу талаптары мен қатысым мәдениетін меңгеруіне жол ашылады, білім сапасын арттыруға қол жеткізіледі;

- қазақ тілін оқушыларға практикалық тұрғыдан меңгертудің деңгейі олардың қатысымдық дағдылары мен іскерліктерінің көрсеткіштерімен анықталады. Бұған жетудің негізгі жолы – оқушылардың қатысымдық мәдениеті мен тіл жұмсау сауаттылықтарын дамытуда маңызды деп саналатын сөйлесім әрекетінің компоненттерін (тыңдалым, оқылым, айтылым, жазылым, тілдесім) кешенді қолдану. Сондықтан сөз тіркесі тақырыбы аясындағы әрбір сабақта ұсынылатын тапсырмалар мен оқу жаттығуларын іріктеуде осы ұстаным білім берудің практикалық бағытын күшейтуде басшылыққа алынады. Нәтижесінде бастауыш мектеп оқушыларының тұлғалық-қатысымдық қабілеттерін жетілдіру, қатысымдық құзыреттілігін қалыптастыру жүзеге асады;

- сөз тіркесін оқытудың тиімді интербелсенді әдістері мен технологияларды, жаттығулар мен мәтіндер жүйесін жұптық, топтық формадағы тапсырмалар түрінде іріктеп, олар түпкі нәтижеге бағытталып ұйымдастырылса, оқушылардың әлеуметтенуі табиғи-қалыпты жағдайда дамытылады, қатысымдық құзыреттіліктері жүйелі түрде қалыптастырылады. Сөз тіркесін оқыту үдерісінде қатысымдық құзыреттіліктерін игерген бастауыш сынып оқушысының моделіне сәйкес тұлға тәрбиелеу жүзеге асады.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу мен ендіру: Зерттеу жұмысының мазмұнын құрайтын негізгі тұжырымдар мен нәтижелер 18 еңбекте жарияланды. Зерттеу барысында Scopus базасына енетін нөлдік емес, импакт-факторы бар халықаралық ғылыми басылымдарда, ҚР Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитеті ұсынған басылымдарда, Халықаралық және республикалық ғылыми-практикалық конференцияларда, ғылыми-әдістемелік журналдарда жарық көрді.

Диссертация құрылымы. Диссертация кіріспеден, екі бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.

АННОТАЦИЯ

на диссертацию Дуйсеновой Маржан Молдакасымовны на тему «Научно-методические основы формирования коммуникативной компетентности в обучении словосочетаниям (по материалам начальных классов)» по специальности 6D011700 – «Казахский язык и литература»

Актуальность исследования. В Концепции развития общеобразовательной системы Республики Казахстан особо подчеркнуто: «Одной из актуальных задач в школах Казахстана является формирование конкурентоспособной личности, готовой жить в изменчивых социальных и экономических условиях, умеющей демонстрировать своё активное участие в окружающей её действительности, способной улучшить её. В связи с этим на первый план выходят следующие требования к личности: креативность, активность, социальная ответственность, широкий кругозор, высокий уровень эрудиции, повышение познавательного интереса». Одно из главных направлений подобного совершенствования системы образования соответственно современным требованиям – дать предпочтение на развитие конкурентоспособности, повышение личностного и интеллектуального потенциала молодого поколения, которому предстоит осуществить идею «Страны Великой степи», начиная уже в начальной стадии школьного образования. Следовательно, в настоящее время остро стоит вопрос повышения качественного уровня преподавания школьных предметов в начальных школах, где у школьников закладывается фундамент патриотического духа, государственного сознания, личностных качеств. Выполнение данной задачи предусматривает отказ от репродуктивного метода обучения учащихся, приучить их к самостоятельным поискам, повысить личностно-деятельности подход и найти механизмы расширения ценностной ориентации образовательного процесса, которые дают возможность обучить их жизненным навыкам, обеспечивающим их социализацию.

Формирование коммуникативной компетентности учащегося – это не один из механизмов, сочетающийся с таким новым требованием образовательной системы, а уникальный механизм. В процессе обучения словосочетаниям растёт значение развития у детей навыков мыслить и говорить, обмениваться мнениями, правильно использовать полученные знания в повседневной жизни, создавая условия для познания и самого себя, и окружающей среды. Освоение знаний в качестве одной из составляющей культуры учащимися начальных классов, с его помощью сознательное понимание значения грамотной фонации, речи, обмена мнениями, чтения и письма является предпосылкой формирования их коммуникативной компетентности. А через подготовку взаимной коммуникации и навыков совместного выполнения поставленных задач стимулировать выразить собственное мнение, уметь выслушивать мнения других – условие для

освоения учащимися коммуникативной компетентности. С помощью организации учебного процесса, ориентированного на обучение учащихся мыслить критически, анализировать соответственно своему возрасту и уровню информации и ситуации, полученные в ходе решения поставленных перед собой задач, уметь самостоятельно находить выход из сложившейся ситуации, общаться с окружающими людьми, повышается уровень знания и значение образования в развитии личности учащегося.

В Послании Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Нұрлы жол – путь в будущее» высказывание: «Наш родной язык вечно будет жить вместе с нашей Вечной Страной! Нам надо уметь сделать его консолидирующим достоянием нации, а не темой споров» определяет его необходимость и актуальность решения во взаимосвязи с формированием компетентностей учащегося, необходимых для жизнеспособности казахского языка, преподаваемого в школе в качестве родного языка. Если учесть, что главная функция языка – это средство общения между людьми, то становится ясным требование преподавания языка во взаимосвязи с языкознанием и коммуникативными принципами. Поэтому в начальной школе в процессе обучения казахскому языку учащихся согласно социальному спросу параллельное формирование языковой и коммуникативной компетентности касательно словосочетаний стало актуальной задачей.

В процессе обучения словосочетаниям в начальной школе необходимо разработать единую методологическую систему обучения уместного и целенаправленного применения учащимися полученных знаний при изложении своих идей, пожеланий и мнений, глубоко изучить вопросы инновационного пути определения.

Школьная практика демонстрирует недостатки обучения, так как учащиеся не в состоянии достаточно грамотно выразить своё мнение в устной и письменной форме. Несмотря на то, что благодаря усилиям учителей учащиеся осваивают теоретические знания, тем не менее они не могут их применить в разговорной речи.

Объект исследования: Процесс обучения словосочетаниям на уроках «Казахского языка» в начальных школах.

Предмет исследования: Методика формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ через обучение словосочетаниям.

Цель исследования: В процессе обучения словосочетаниям осмысление научно-методической основы формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ, характеристика особенностей формирования коммуникативной компетентности учащихся младшего возраста, разработка методики, экспериментальное обоснование её эффективности.

Задачи исследования:

- проанализировав научные труды касательно предмета исследования, определить методические основы формирования коммуникативной

компетентности учащихся начальных школ в процессе обучения словосочетаниям.

- проводить анализ сегодняшнего состояния формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ: определить проблемы направления;
- разработать содержательно-структурную модель формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных классов в обучении словосочетаниям;
 - разработать методику формирования на основе интерактивных способов и инновационных технологий;
 - доказать эффективность предлагаемой методики на практике.

Гипотеза исследования: *Если* при преподавании словосочетаниям будет уточнена научно-методологическая основа формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ и будет разработана единая методика её освоения, *то* учащиеся получат навыки осознанного освоения закономерностей касательно словосочетаний казахского языка, свободного применения этих знаний при языковой коммуникации, уместно, правильно, системно доводить своё мнение. *Дело в том, что* лишь увязанные с теоретическими знаниями коммуникативные компетентности обеспечат совершенствование его качественного уровня в соответствии с современными требованиями, дадут возможность знаниям развить личностно-коммуникативную культуру учащегося, обеспечат освоение учащимися конкретного практического опыта.

Ведущая идея: В результате формирования личностных способностей учащихся начиная с начальной школы через структурные модули словосочетаний достигается развитие личностных способностей учащегося, оживление практического направления учебно-познавательной деятельности, углубление единства знания и воспитания, совершенствование языковой коммуникативной культуры, комплексная организация образования, интегральное обучение.

Методологические и теоретические основы исследования: Методологической и теоретической основой исследования являются теории о личности, языке и познании в философии, о языке и культуре, национальных ценностях; о речевой деятельности в психологии, о возрастных и психологических особенностях; теории словосочетания и языковой коммуникации в лингвистике; антропологические направления в педагогической науке и современные требования к обучению; теории о формировании инновационных технологий и компетентности, а также новые направления.

Методы исследования: В научно-исследовательской работе использованы повествовательный, аналитический, сравнительный методы, систематизация, конкретизация, резюмирование, технология критического осмысления, ассоциативные методы, анализ и обобщение передового опыта учителей начальных школ, заключение, контроль и систематизация результатов эксперимента, математическая статистика.

Научная новизна исследования:

- уточнены методологические основы формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ в обучении словосочетаниям;
- определены составляющие компоненты коммуникативной компетентности учащихся начальных школ согласно возрастным и психологическим особенностям, уточнено значение данной компетентности в формировании личности;
- разработана содержательно-структурная модель формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ в процессе обучения словосочетаниям;
- подготовлена система комплексных заданий речевой деятельности, направленная на формирование коммуникативной компетентности учащихся начальных школ в процессе обучения словосочетаниям;
- проанализированы эффективные методы формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ в процессе обучения словосочетаниям и технологии преподавания, разработана система упражнений и текстов;
- разработана речевая и личностная модель учащегося начальной школы, где сформирована коммуникативная компетентность в процессе обучения словосочетаниям.

Теоретическое значение исследования: Формулировки и заключения, полученные касательно формирования коммуникативной компетентности учащихся на уроках казахского языка дополняют методику преподавания казахского языка, а также дают направление выяснению принципов применения на уроках новых инновационных технологий. Установленные позиции в деле формирования коммуникативной компетентности учащихся оказывают благоприятное влияние на развитие личностно-деятельной характеристики казахского языка в начальных школах. Теоретические результаты исследования можно использовать в совершенствовании образовательного содержания дисциплины по методике преподавания казахского языка в средних специальных и высших учебных заведениях, готовящих учителей начальных школ.

Практическое значение исследования: Эффективность результатов исследовательской работы доказана в процессе педагогического эксперимента. Поэтому через использование учителями школ результатов исследовательской работы, предложенных в работе заданий и упражнений, образцов уроков в повседневном учебном процессе расширяется возможность повышения качества преподавания учителями школ дисциплины «Казахский язык». Представленные способы и приемы, технологии преподавания можно использовать в специальных курсах по методике формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ, преподаваемых в институтах повышения квалификации учителей, в мастер-классах.

В качестве экспериментальной базы взяты школа №39 им.М.Жумабаева г.Шымкент Южно-Казахстанской области, школа №31 им.Абая г.Туркестан, средняя школа села имени А.Усенова и средние общеобразовательные школы.

Исследование проводилось в три этапа:

На первом этапе (2012-2013 г.г.) определены тема и направление исследования, проанализированы труды по философии образования, лингвистике, педагогике, психологии, методике. В результате уточнены научно-методологические основы, задачи и цели, предмет и прогноз исследования. В начальной школе на уроках казахского языка определена ведущая идея формирования коммуникативной компетентности учащихся на уроках казахского языка в начальной школе. Образованы материалы контрольного эксперимента в форме определения проблем формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ.

На втором этапе (2013-2014 г.г.) для уточнения сегодняшнего состояния преподавания языка и совершенствования его новых направлений проведен анализ научно-методической литературы, публикаций учителей с передовым опытом и ведущих методистов, стандартов преподавания дисциплины «Казахский язык», учебных программ и учебников. Определены пути эффективного формирования коммуникативной компетентности учащихся. В школах для формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ подготовлены материалы экспериментального обучения: в целях формирования коммуникативной компетентности отобраны комплексные задания, упражнения и тексты по компонентам речевой деятельности, разработаны поурочные планы и проведены апробации для обучения словосочетаниям.

На третьем этапе (2014-2015 г.г.) в целях определения и уточнения эффективности предложенной методики на стадии заключительного

эксперимента на основе материалов экспериментального формирования проведена ревизия качества знаний учащихся, сделан сравнительный анализ показателей в контрольных и экспериментальных группах. В начальной школе, опираясь на материалы опытов, получены результаты эксперимента. Систематизированы выводы и заключения исследования, оформлены в качестве диссертации.

Положения, выносимые на защиту:

- при соблюдении научно-методических принципов формирования коммуникативной компетентности учащихся начиная с начальной школы возрастает возможность совместного получения теоретических знаний и коммуникативных навыков. В процессе обучения словосочетаниям формирование коммуникативной компетентности учащихся начальных школ является очень важной концептуальной основой обновления системы начального образования;

- если в ходе обучения словосочетаниям на уроках казахского языка формирование коммуникативной компетентности предусматривать в качестве очень важной составной части учебного процесса, признать средством повышения познавательной активности учащихся, механизмом совершенствования качественного знания и квалификации, показателем развития, то можно добиться оптимальных результатов. Потому что формирование коммуникативной компетентности увеличит субъективное значение образовательной деятельности, призванной в качестве главного механизма организовать развитие учащегося как индивидуума, даст возможность почувствовать им необходимость знаний, расширит индивидуальное направление обучения;

- охватив воедино все компоненты коммуникативной компетентности, соответствующие возрастным особенностям учащихся начальных школ, учебный процесс должен быть организован и ориентирован на формирование жизненных навыков детей. Составляющие коммуникативной компетентности, которые должен освоить ученик начальной школы, делятся на языковые, коммуникативные и лингво-культурные компетентности. Они сформируются лишь тогда, когда через общение в разных повседневных жизненных ситуациях ученик на родном языке грамотно строит взаимоотношение, понимает и находит общий язык с посторонними людьми – происходит социализация ученика;

- когда обучение словосочетаниям проводится согласно содержательно-структурной модели формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных школ появляется возможность совершенствования

логического мышления учеников, освоения правильной речи и коммуникативной речи, повышения качества образования;

- уровень освоения учащимися казахского языка с практической точки зрения определяется показателями их коммуникативных навыков и работоспособности. Основной способ достижения этой цели – комплексное использование компонентов речевой деятельности (фонация, чтение, говорение, текст, общение), которые считаются важными в развитии коммуникативной культуры и грамотной речевой деятельности учащихся. Поэтому при отборе заданий и учебных упражнений, которые предлагаются в каждом уроке в рамках тематики «Словосочетания» в ходе укрепления практического направления образования данная позиция принимается к руководству. В результате осуществляется совершенствование личностно-коммуникативных способностей учащихся начальных школ, формирование коммуникативной компетентности;

- если выделить эффективные интерактивные методы и технологии обучения словосочетаниям, классифицировать упражнения и системы текстов в качестве заданий парной и групповой формы, организовать их с ориентацией на конечный результат, социализация учащихся будет развиваться естественным путем, коммуникативные компетентности сформируются в последовательной форме. В процессе обучения словосочетаниям произойдет воспитание личности, которая соответствует модели учащегося, освоившего коммуникативные компетентности.

Апробация и внедрение результатов исследования: Основные положения и результаты, образующие содержание исследовательской работы, опубликованы в 18 статьях. Результаты исследования увидели свет в международных научных изданиях, обладающих ненулевым индексом цитируемости и входящих в базы Scopus, в изданиях, рекомендуемых Комитетом по контролю в сфере образования и науки РК, а также были озвучены на международных и республиканских конференциях.

Структура диссертации: Диссертация состоит из введения, двух разделов, заключения, списка использованной литературы и приложений.

SUMMARY

of the thesis submitted for conferring the scholarly degree of the Doctor of Philosophy (PhD) on specialty 6D011700 – “Kazakh language and Literature”

Duysenova Marzhan Moldakassymovna

“Scientific and methodological bases for communicative competence in the teaching of phrases (on basis of elementary school materials)”

The relevance of research. The Conception of secondary education in the Republic of Kazakhstan allocates that "one of the key issues in the schools of Kazakhstan is the willingness to live in a changing socio-economic conditions, actively participate and have the ability to improve their lives, and the formation of a competitive personality. In this regard, the following requirements are faced by each individual: creativity, activity, social responsibility, broad outlook, high literacy rate, increased interest in cognitive activity". One of the key areas to improve the education system in accordance with modern requirements is to develop a competitive competence of the younger generation, pursued the idea of “Uly Dala Eli” (“Country of the Great Steppe”) and give an advantage to enhance the personal and intellectual potential starting from primary school. Therefore, currently an urgent need to increase the quality level of academic subjects in primary school for a solid foundation of the formation of the nation’s spirit, the consciousness of the state and the individual skills of the students. To meet this requirement, it is necessary to abandon the development of students’ reproductive knowledge, to teach them self-knowledge, to find a mechanism to extend the personal and behavioral direction and value orientation in the learning process for being able to learn life skills.

Formation of communicative competence of students is a unique mechanism for the new requirements in the education system. That is why the growing importance of learning language materials, including learning process of phrases for use in everyday life that develop the child's thinking, speaking skills, forcing him to recognize the environment and share his thoughts with others. Development of listening, speaking, discussion, reading, writing literacy as a part of the knowledge culture among primary school students is a prerequisite for the formation of their competences. Due to the educational process, aimed at teaching students to think critically, obtaining information to solve problems in accordance with their age and level, analyzing the situation, finding a way to self-knowledge, communicating with people, will increase the quality of education and the value of education in the development of student personality.

In “Nurly zhol – the way to the Future” address of the President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, to the People of Kazakhstan: “Native language has become Eternal language with Eternal People! It is not the subject of the dispute, it is necessary for us to be the core of the nation,” – this idea

demonstrates the need and urgency of teaching Kazakh language as a native tongue in school for formation student's competencies. Because taking into account the fact that a main aim of language is the relations between people, where in language teaching lingual education and communicative principles becomes clear development in connection with the request. Therefore, accordance with the demand of the Kazakh language in elementary school the formation of students' language and communicative competencies have become a key issue.

In the process of phrase learning, to create a single methodical system of teaching with the objective of identifying innovative ways require a deep study of the issues.

Communicative competence in phrase teaching process on "Kazakh language" lessons has not been specifically studied to this day. Due to the fact that the formation of the communicative competence of students begins with the elementary school, the lack of scientifically-based teaching methods and new requirements in the education system constitute difficulties for teachers. School practice shows that students are not able to use their acquired knowledge and cannot express their thoughts orally or in written form, and teachers with theoretical knowledge have gaps in language teaching. As a result, a number of contradictions is taking place in the system of language learning. In particular: between scientific and methodological basis – a special research of breadth of the possibility of the formation of student's communicative competence by phrase teaching in elementary school; between the necessity to unite the educational content and communicative competencies in the process of phrase teaching and its implementation; as a result of a combination of theoretical knowledge and its ultimate resolution of conflicts between the formation of the communicative competencies to pursue our research confirms the importance of the topic.

The object of the research: the process of phrase teaching on "Kazakh language" lessons.

The subject of the research: methods of the formation of elementary school students' communicative competence through phrase teaching.

The purpose of the research: to study scientific and methodological basis of the formation of elementary school students' communicative competence in phrase teaching process, to characterize peculiarities of the formation of communicative competence of young students, to investigate by experiment the effectiveness of methods.

Objectives of the research:

- to define methodological basis of the formation of elementary school students' communicative competence in phrase teaching process analyzing scientific works which refer to the subject matter;
- to analyze the current state of the formation of elementary school students' communicative competence in phrase teaching; to identify issues and orientations;
- to form the substantial structural model of the formation of elementary school students' communicative competence in phrase teaching;

- to make the methodology for the formation of elementary school students' communicative competence based on interactive methods and innovative technologies in phrase teaching;

- to Prove the effectiveness of the proposed method in practice.

The research hypothesis: *If* the scientific and methodological basis of the formation of elementary school students' communicative competence in the phrase teaching outlines and a single method of its mastering is made, *that* students will learn the laws connected with the Kazakh language phrases consciously that make use that knowledge to communicate freely, and will be able express their thoughts correctly, in the right place and accessible understanding. *Because of* theoretical knowledge of communicative competence only improve the quality of teaching, which provides improvement in accordance with the requirements of modern education allows students to develop a culture of personal communication; students will learn the practical experience.

The main idea: As a result of the formation from elementary school with the phrasal structural models of communicative competence of the individual will be achieved the development of personal skills of students, the intensification of practical orientation of training and educational activities, the improvement of the culture of the learner, the depth of the unity of knowledge and education, the organization of an educational complex and integrated education.

The theoretical basis and methodology of the research: The research methodological and theoretical foundations of person in philosophy, language and cognition, language and culture, national values; speech act theory in psychology, norms of age and psychological features; phrase in linguistics and linguistic theory; anthropocentric directions and requirements of modern pedagogy; theories and new directions of innovative technologies and formation of competencies were taken as a basis.

Research methods: Scientific research report, analysis, comparison, systematization, updates, generalization of the idea and methods of critical thinking technology, associative methods, the analysis and selection of the best practices of elementary school teachers, examination and systematization of the results of the experiment, mathematical and statistical methods were used.

The novelty of the research:

- methodological basis of the formation of the communicative competence of elementary school students was is defined in phrase teaching;

- elementary school students' communicative competence forming components were determined according to the age and psychological characteristics, the value of the formation of a personality was found;

- substantial structural model of the formation of elementary school students' communicative competence was made in phrase teaching process;

- there was developed a system of complex tasks on speaking skills aimed at the formation of elementary school students' communicative competence in phrase teaching;

- effective methods and learning technologies were analyzed, a system of exercises and texts were made in phrase teaching for the formation of elementary school students' communicative competence.

- the language and personal model of an elementary school student was developed for the formation of communicative competence in the process of phrase teaching.

Theoretical significance of the research: Given findings and results which are associated with the formation of students' communicative competence on the Kazakh language lessons can complete Kazakh language teaching methods theoretically, as well as a new class of innovative technologies will define the rules for the use of the appropriate direction. The principles established by the issue of the formation of the communicative competence of elementary school students influence on the nature of the identity and behavioral development of the Kazakh language. Theoretical results of the research can be used to improve the educational content of Kazakh language teaching methodology in secondary and higher education institutions preparing an elementary school teacher.

The practical value of the research: Pedagogical experiments proved the effectiveness of the results of the research. Therefore, the results of the research work can be used to improve the quality of teaching "Kazakh language" which will be extended through tasks and activities represented in the initial stage of secondary comprehensive school, lesson samples by schoolteachers in day-to-day teaching process. Given methods and teaching technologies can be used for study the methodology for the formation of elementary school students' communicative competence at teacher advanced training institutes, in special courses and master classes.

Experimental base were secondary school N39 named after M.Zhumabayev, Shymkent, secondary school N31 named after Abai, Turkistan, secondary school named after A.Ussenov and comprehensive schools in A.Ussenov's village, South Kazakhstan region.

The research was carried out in three stages:

In the first stage (2012-2013) there were determined the theme of the research work and the areas of research and were studied works in the fields of philosophy of education, linguistics, pedagogy, psychology and methodology. As a result of research and methodological framework defined aim and objectives, subject and hypothesis. Leading idea for the formation of students' communicative competence on Kazakh language lesson in elementary school was assigned. Experimental materials were formed in order to determine the nature of the problems of the formation of the communicative competence of students in elementary school.

During the second stage (2013-2014) there were analyzed scientific and methodological literature, advanced and experienced teachers and leading methodists' publications, Kazakh language teaching standards in elementary schools, curriculum and textbooks to identify new areas of improving the current state of teaching the language. Effective ways for the formation of students' communicative competence were analyzed. In schools have been developed

experimental teaching materials for the formation of communicative competence of elementary school students: for the formation of communicative competence through the phrase teaching and using speech activity components there were selected complex tasks, exercises and texts and were developed and approved lesson plans.

In the third stage (2014-2015) there was determined the effectiveness of the proposed methods and checked the quality of education of students on the basis of experimental materials, and indicators of control and experimental groups were compared in the final experiment. The results of the experiment based on educational materials of the formation of communicative competence of elementary school students on the Kazakh language lesson were made. Research findings and results were classified and issued in the form of a thesis.

Propositions for the defense of the thesis:

- the formation of the communicative competence of elementary school students on the “Kazakh language” lesson is carried of theoretical knowledge and communicative skills to increase the possibility of the implementation of the unity in accordance with scientific and methodological principles. The formation of the communicative competence of elementary school student in the process of phrase teaching is defined as an important conceptual foundation of updating the elementary education system;

- the formation of the communicative competence in the phrase teaching on the “Kazakh language” lesson is defined as an important part of the educational activity, and it can be achieved positive results if recognize the training tool to improve students' cognitive activity, quality of education and professional development mechanism and an indicator of the student's development. Since the formation of the communicative competence as the main mechanism of the student's development as an individual increases the subjective value of learning process and expands learning orientation;

- in accordance with the age peculiarities of elementary school student components of communicative competence in educational process must be directed to the formation of a child's learning life skills. Elementary school students must possess communicative competence components: language, speech and linguistic and cultural competence are disabled. Socialization is formed by literate communication of the students in their native language, understanding different situations in daily life through conversations with others;

- phrase teaching carried out in accordance with substantial structural model of the formation of the primary school students' communicative competence, improvement of students' logical thinking and finding the way to master rules of right speech and to acquire a communicative culture will be achieved by improving the quality of education;

- Kazakh language learning level of students practically is determined by the parameters of their communicative skills and skills. The main way to achieve this is to use comprehensively speaking components (listening, reading, speaking, writing and conversations) as important elements to the development of students' communicative culture and language literacy. Therefore, selecting the tasks and

activities for each lesson within the subject of the phrase is guided by enhancing the practical orientation of the education. As a result, it is carried out the elementary school students' personal and communicative skills improvement and communicative competence formation;

- communicative competence of students is formed systematically, student's socialization is developed naturally and normally through selecting the system of exercises and texts by pair, group forms of tasks and the effective interactive methods and technologies of phrase teaching. Individual education is carried out in accordance with the model of primary school student acquired communicative competence in phrase teaching process.

Testing and implementation of the research results: main findings and results of the research work have been published in 18 works. During the research works were published in international scientific journals with impact-factor, not zero index, on the base of and Scopus, journals recommended by the Committee for Control of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, international and republic scientific and practical conferences scientific-methodological journals.

The structure of the thesis. Thesis consists of introduction, two sections and the list of references.